

УГРОЖЕНЕ ВРСТЕ: МАПЕ ПРОГНАНИХ КАРТОГРАФА

Наталија Д. СИМИЋ

Универзитет у Новом Сагу, Академија уметности

Депарتمان ликовних уметности

Апстракт: Картографски вокабулар један је од универзалних језика, високо прилагодљивих на многе домене визуелне комуникације. Мапа реконструише простор који презентује, организујући и оптимизирајући његову читљивост и видљивост. Упркос конвенцијама оличеним у симболима, овај језик је могуће преиспитати на много начина, а управо савремене визуелне праксе отварају широко поље приступа експерименталној картографији. У фокусу овог рада је анализа визуелних утопија, места просторне локације путем картографије, архитектуре и анималног. Посматрајући животињско тело као поље инскрипције, рад проблематизује нарушавање биодиверзитета позивајући се на податке Црвене листе угрожених животиња IUCN (The IUCN Red List of Threatened Species), користећи веродостојно забележене фрагменте земљишта. Предмет анализе рада се налази на релацији уметност-картографија-биологија, са кратким освртом ка таксономији живог света. Одабране врсте се налазе у En и Cr таксонима, на самом рубу изгнанства, али су још увек присутне у ограниченим природним територијама које су детаљно мапирани од стране IUCN-а, према специјалним базама података. У раду се врши трансформисање површине ареала ендемичног таксона у људско обличје – где се стриктност и једнозначност научног податка полифонира, он постаје симбол који кореспондира са осталим деловима постајући ликовни елемент. Три нивоа визуелизације рада – мапирање, архитектура и фигурација одређених врста – међусобно се прожимају онако како се тела животиња стапају са простором, укључујући разноврсне технике штампе, цртања, излажења у простор и моделације. Одабране врсте чијом се симболиком бавимо у истраживачком пројекту су: *Gavialis gangeticus* (Gharial), *Pseudochazara cingovskii* (Macedonian grayling), *Phyllobates terribilis* (Golden poison frog), *Eretmochelys imbricata* (Hawksbill turtle), *Ramphastos ariel* (Ariel toucan), *Achalinus jinggangensis* (Zong's odd-scaled snake).

Кључне речи: картографија, дијалектика простора, IUCN, таксономија, илустрација

УВОД

„Видети свет одозго је свевременска фантазија коју актуелизују географске мапе. Овај сан прожима литературу и науку, од утопије „Гуливерових путовања” до френетичних сцена научне фантастике, од ока Икара до сочива сателита који шаљу рефлексију Земље назад до нас. Ефекат је постигнут са симболичном и минијатурном репрезентацијом, уклопљеном са аналогijом дупликата стварности. Мапе рефлектују жељу за јединством, сан о универзалности, дају године за моћ да свет буде сагледан из једне једине тачке...”¹

Као грана људских подухвата, картографија има дугачку историју која једнако рефлектује стање културе као и перцепцију света у различитим периодима. Док је за људе у Италији мапа Бедолина служила као најстарији покушај трансформације емпиријског света у апстрактне географске симболе, окарактерисана као монументални документ о подели јавног простора уклесан на великој стени, за пацифичке острвљане прве наутичке мапе *Marshall maps* представљају мобилне предмете начињене од палминих штапића и шкољки, а служе за сналажење на морској пучини. Још један од примера долази из раних цивилизација Месопотамије, димензија довољних да стане на длан шаке, позната под називом Акадска мапа, датира из 2300 година п.н.е., представља водене токове, насеобине и планине настале утискивањем уз помоћ штапића на влажне глинене таблице које су потом сушене. Постојање портолан мапа нам говори да шифровање података о простору мапу одређује као оруђе навигације на отвореном мору где се прати конзистентна мрежа линија одређених компасом. У свом изворном облику мапе нису биле документ искључиво одштампан на папиру. Средњовековне *Mappæ mundi* и ренесансне наутичке карте су најчешће биле нацртане на најфинијем пергаменту, док је за серију картографских слика 1968. године, италијански уметник Клаудио (Claudio Parmiggiani) користио живе краве као медијум.

Када је рана модерна мапа започета да се препознаје као нешто више од предмета за сналажење или предмета на којем је забележено откриће, већ као репрезентативна машина за архивирање и класификовање широког спектра географских и етнографских материјала и као реторички медијум за успостављање различитих тврдњи о истини и ауторитету, можемо говорити о њеној правој вредности. У раздобљу од почетка 16. до краја 18. и прве половине 19. века развија се контекстуализација дијалектике мапираног простора: насликани циклуси зидних мапа из Фиренце и Рима били су везани за кабинете куриозитета, велике холандске и француске космографске зидне мапе сакупљају, класификују и приказују податке о настанку света, док су у мапама једноставног стила из 18. и 19. века архивиране науке просветитељства: геологија, метеорологија, наутика, ботаника. Забележено је и истраживање Пацифичког океана и континенталних ентеријера. У тренутку када калиграфија осваја површину нацртаног Земљиног простора можемо говорити о визуелизацији сазнања, првим информацијама-мапама као врсти библиотечарског објекта у којем су складиштене информације: “The Behamin globe”² захтева од својих посматрача да се окрећу око ротирајуће сфере и добро осмотре да би заокружили погледом читав свет без захватања само једне хемисфере, у циљу бољег читања фрагмената енциклопедије расутих по дубоком мору. Овакве одлике су карактеристичне за европску картографију у доба ренесансе када цветају многобројне природњачке науке.

1 C. Jacob, *The Sovereign Map: Theoretical Approaches in Cartography Throughout History*, University of Chicago Press, 2006, 417

2 Погледати Martin von Behaim, *Behaim's Erdapfel*, 1492

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА КАРТОГРАФИЈА

Одређен као место сусрета науке, технике и уметности, картографски дискурс у себи садржи два дијаметрално различита поларитета. Први је везан за класификацију и хијерархију, за распоређивање и простирање, за одабир одређене картографске пројекције, он је ауторитативан и нормативан, уоквирен научном матрицом. Други поларитет отварају савремене визуелне уметничке праксе освајајући и бележећи мапирани простор као лично икуство, где мапирана могу бити и осећања, успомене, сопствено време, догађаји – конвенционалне мапе трпе преправке у складу са властитим искуством.³ Мапе су вишеслојне метафоре, у потрази за локацијама бивамо дислоцирани, како Фуко (Michel Foucault) наглашава, мапа је истовремена утопија и хетеротопија, која је транспарентна информацијама које доставља. Нејасност је јавља онда када је изневерена њена семантичка моћ, тада мапа држи поглед онога ко је посматра на себе као на склоп знакова. Од самог почетка је најзначајнија њена необична онтолошка снага које иде изван лимита директног искуства, некада једнако досежући и у метафизички свет. Мапа дозвољава менталној шеми да буде преобликована у социјални, утилитарни, дифузни објекат. Ниједна мапа не крије свој статус као артефакт који покушава да прође као савршени миметички дупликат који се не може разликовати од онога на шта реферише. Али у свом мимезису мапа не може бити замењена са стварним светом јер је његов симулакрум. Гледање мапе је комплексан систем знакова који имплицирају сламање логичке референце која повезује репрезентацију са оним што представља. Системски приступ визуелном језику мапе је једини начин до централног истраживања мапе као медијума комуникације који подразумева покушај декодирања вредност и стратегија рецепције од стране онога ко је користи. Да би се разумела снага мапе она прво мора бити деконструисана. Самим тим, мапа се може посматрати као дијалектичко поље једне културе/визуелни наратив о времену у којем настаје, постављајући питање: Шта се налази дубоко испод појавног земљишта? Ово је био кључан концепт у Брајановим (Brian Harleys) теоретским текстовима, као и у овом пројекту:

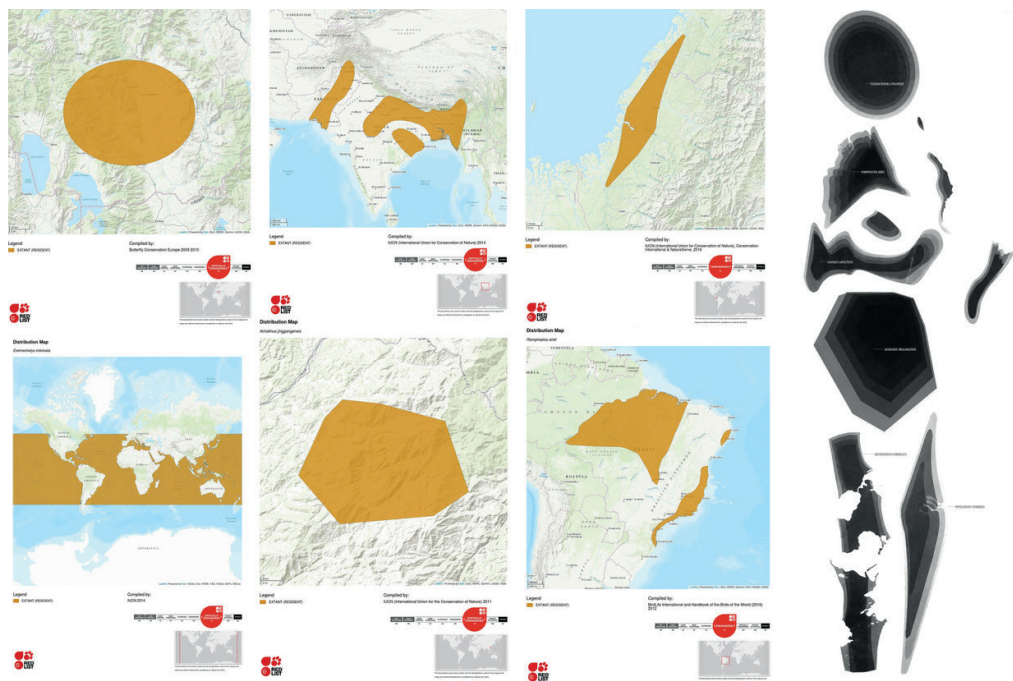
„Желео сам да раскинем са традиционалним погледом. Изабрао сам структурални и формални приступ мапи, посматрајући је као предмет чији се специфични вокабулар и граматика требају разоткрити. То значи фокусирати се на оквир, тачке, прст на мапи онога који је посматра, ово такође означава суочавање са линијама, геометријом и фикцијом у циљу схватања разлога због којег је мапа тако ауторитативна и фасцинантна.“⁴

БИОГЕОГРАФИЈА И ДИЈАЛЕКТИКА ПРОСТОРА / ИНТЕРТЕКСТУАЛНО ИШЧИТАВАЊЕ КАРТОГРАФСКОГ ВОКАБУЛАРА

Како је базична позиција истраживачког рада нестанак врста, на конвенционалној мапи (Меркаторовој пројекцији) су тражена места која нестају (сл. 1). Поменути локалитети су пронађени у биогеографији. Један од задатака МУЗП-а (International Union for Conservation of Nature IUCN) обухвата писање и израду Црвене листе (IUCN Red List) чије су категорије и критеријум (релевантни за све врсте у свим деловима света) објективни оквира за класификацију најширег ранга врста на основу

3 Нешто што ситуационисти разумеју као *Dérive*, непосредно везане за теорију психогеографије Ги Дебора (Guy Debord).

4 C. Jacob, *The Sovereign Map: Theoretical Approaches in Cartography Throughout History*, University of Chicago Press

Слика 1

степену ризика њихове угрожености, како Дејвид (David Attenborough) наглашава: “IUCN листа нам говори где треба да будемо забринути и учинимо нешто зарад превенције депопулације овог света. Она је одлична агенда за рад конзерватора.”⁵

Како је глави дискурс представљеног пројекта картографија, одабране врсте се налазе у Еп и Ср таксонима⁶, на самом рубу изгнанства, али су још увек присутне у ограниченим природним територијама. Мапиране су у последњим природним прибежиштима (док се следећи ступањ таксонолошке вредности односи на врсте које су истребљене и не живе у природи (Ех) већ у вештачки креираним подручјима од стране човека). Подручја у којима се крећу таксони Еп и Ср су детаљно мапирана од стране IUCN-a, према специјалним базама података⁷, а визуелне форме које образују ова станишта су један од кључних елемената у овом раду. Геометријске форме ареала⁸ ендемичних врста животиња постају варијабилни параметри чијом се алтернацијом могу градити нове картографске форме. Тело животиње постаје тело картографа⁹ – место сусрета науке, технике и уметности. Фрагменти земљишта су јукстапониран

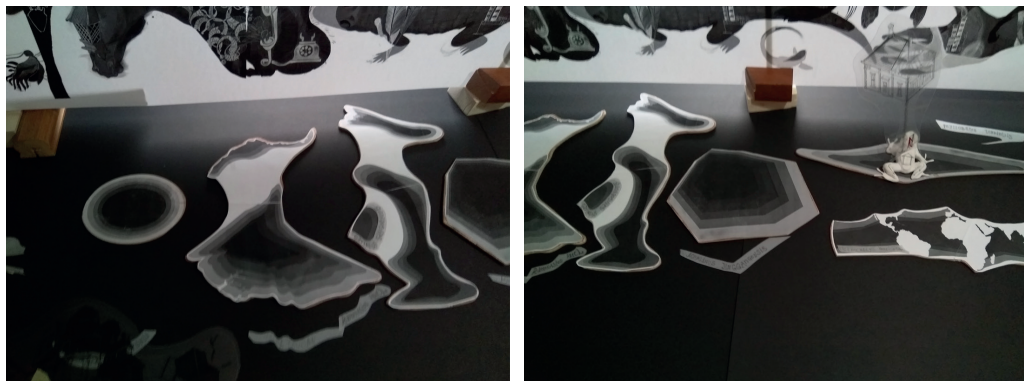
5 <http://www.iucnredlist.org>

6 Таксон – научно препознавање и именовање таксона задатак је таксономије, која се ослања на резултате биолошке систематике. Због традиције задржана су имена која се наслањају на латински и грчки језик.

7 Базе података ареала ендемичних таксона доступне су на преглед на интернет страници организације The IUCN Red List of Threatened Species: <http://www.iucnredlist.org>

8 Мапирани ареали су подручја распрострањења неке животињске врсте, тренутни облици земљишта подложни промени.

9 Наслов пројекта се лакше може разумети кроз следећи цитат професора филозофије Едварда С.

Слика 2

с другим деловима у смислену целину, где свеобухватан поглед на мапирани простор, онакав какав нам пружа ауторитативна и нормативна картографија, открива немог сапутника уобличеног у људској силуети. Илустратор се према мапираном простору односи попут форензичара вршећи инскрипцију латинских назива животиња на фрагменте копна/делове тела, овим поступком симболички успостављајући нарушену релацију између човека и природе (сл. 2).

Силуета тематски одређује човека као геолошку ерозију, фосилни остатак или земљиште у нестајању, немог пратиоца поворке. Примарни субјект мапирања је сам човек – субјекат који посматра али и објект сопствене пажње, аутопортрет чије нам фрагментисано тело измиче. Како су архитектонске целине смештене на њему, он се истовремено може сматрати жртвом и кривцем, узроком и местом расплета читаве визуелне целине јер је њен интегрални део. Силуета симболише слику људског присуства које је избрисано са пејзажа, али је оставило траг за собом. Описана је контурама рубова океана, територијалних граница унутар континената, где дуално указује на место егзила и уточишта. Савремене визуелне праксе дијалектику простора ослобађају територијалних расподела, а силуета која је у овом случају сачињена од фрагмената земљишта Индије, Пакистана, Северне Македоније, Колумбије, Бразила, Кине као и басена светског мора постаје, пре свега, битна као целина.

КОНЦЕПЦИЈА ИСТРАЖИВАЧКОГ ПРОЈЕКТА

Рад је конципиран у шест мапа, различите визуелне структуре које одређују прагматичност картографске констелације сједињујући графику, геометрију и фигурацију на једном месту, говорећи о полифонији животињског тела и мапираног простора као могућег средства изражавања у пољу савремене илустрације. Предмет интересовања је простор на више нивоа: 1. ТЕЛЕСНИ (Угрожене врсте/таксономија); 2. МЕТАФИЗИЧКИ (Архитектонске целине); 3. ЕМПИРИЈСКИ (Биогеографија/ареали)

Кесија (Edward S. Casey): "The lived body is what affords a "feel" for a given landscape, telling us how it is to know ones way around in it. Such a body is at once the organ and the vehicle of the painted or constructed map, the source of knowing ones way about, thus of knowing how we can be said to be acquainted with a certain landscape." – (K. Harmon, G. Clemans, *The Map As Art, The: Contemporary Artists Explore Cartography*, Princeton Architectural Press, 2009, 13)

Слика 3

ВАЛЕРСКИ КЉУЧЕВИ/ НАЧЕЛА ОБЛИКОВАЊА ПОВОРКЕ УГРОЖЕНИХ ВРСТА

Желећи да мапирани простор сместим у одређени тематски оквир, појавила се потреба за илустрованом поворком угрожених врста. Бројност врста је сугерисана илустрацијом у наглашеној хоризонталности/фризу у виду репетиције са варијацијом, која није спроведена дословно по врстама већ по хармонији облика. У публикацији “Animal/A beastly compendium” (2014) која се бави симболиком животињског и у којој су објављени графички принтови из Француске националне библиотеке, издвајамо графику Анрија Лероја (Henry Le Roy, prints showing birds and small animals, 1630–1640) (сл. 3).

Слика 4

Слика 5

По узору на овај приказ, естетика новонастале илустрације се огледа у настојању да се декоративне и наративне целине учине богатим у изразу, графизму и линији ахроматске гаме, због чега је било значајно испратити ток тамних форми и светлих антиформи. Осветљеност предмета и вибрантна игра у преплету светлих и тамних површина омогућена је кроз два приказивачка принципа примењена у раду како би ликовни простор и оптичка равнотежа били смишљено организовани – коришћењем техника нотан и кјароскуро (*chiaroscuro*). Први је везан за традицију источњачких представа у кинеској и јапанској уметности, које валоризују нотан технику – декоративни поступак код којег су сви предмети посматрани у равномерном осветљењу које долази са предње стране. Слика је површина где предмети губе рељефност јер нема сенке, а боје предмета остају непромењене. Форме су равне а управо због ове карактеристике нотан као техника налази широку примену у изради плаката али и осталим доменима примењене уметности. Друга техника у грађењу визуелне целине је кјароскуро којим се означава употреба контраста светла и сенке који утичу на целу композицију дела и такође метод којим се постиже волумен тродимензионалних предмета и фигура у циљу издвајања фигуре из околине. Смишљено и рационално коришћење оба валерска принципа допушта да антиформе и форме учествују у формирању ритма (сл. 4).

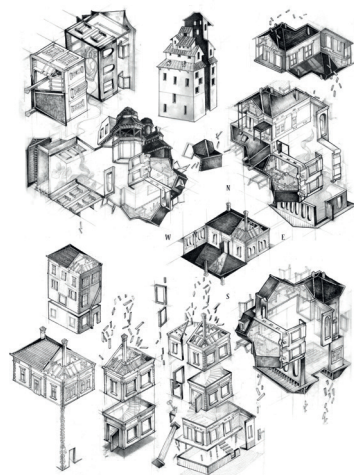
АЛБИНО ВРСТЕ/ ДЕПИГМЕНТАЦИЈА /АНТИФОРМЕ

„Белина између речи у једном реду, као и белина између редова је такође елемент о коме се мора водити рачуна, а смишљено повезивање форме са антиформом је предуслов неометаног читања без замора.”¹⁰ Антиформа може бити препозната као позадински исечак, унутрашња белина знакова која није пасивна подлога већ смишљени елемент у визуелној наративи – угрожене врсте су представљене антиформом која излази у домен просторног. У природи, раскошно обојене животиње користе механизме мимикрије, одбране и заштите, претње и привлачења бојом крзна, перја или коже да би преживеле. Депигментацијом исте, албино животиње постају уочљивије и рањивије. Албинизам је веома редак у животињском царству издвајајући јединке од својих припадника а представља веома важну симболику која у овом раду одређује животињске фигуре као класицистичке форме у сукобу са растућом архитектуром и урбанизацијом. Симболички одређена као боја која не познаје дискриминацију, истовремено указујући на рањивост ендемске врсте, бела је уједно и боја почетка, неписане историје, чистоће, варијација између опозита, смишљена пауза, симбол интеграције свих

¹⁰ S. Nedeljković, /Miodrag, *Grafičko oblikovanje i pismo*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2006, 87

Слика 6

Слика 7

боја у дневну светлост. Бела евоцира слике монохроматских пејзажа глечера и арапских пустиња, указујући на архетипско и универзално: Нетакнуте и нежне животињске фигурације суочене са хаосом и нередом, разоружано тело комбиновано са архитектуром. Са друге стране она је „Tabula rasa” која указује на митски и исонски почетак (сл. 5).

Одабране врсте обухваћене истраживачким пројектом на основу ареала су:

1. *Gavialis gangeticus (Gharial)*/Гавијал, ендемска врста Индије и Пакистана – слатководни крокодил са изразито уском и дугачком чељусти, сматра се најстаријим живим рођаком диносауруса.
2. *Pseudochazara cingovskii (Macedonian grayling)*/Македонска скривалица – евројски дневни леј-џир из њорогице шаренаца. Живи на малој њовршини од 1,5 км².
3. *Phyllobates terribilis (Golden poison frog)*/Златна отровна жаба – колумбијски водоземац који нестаје због сече тропских шума и ширења људских насеља.
4. *Eretmochelys imbricata (Hawksbill turtle)* – морска корњача, припадница врсте карете корњача, њен ареал обухвата басен светског мора.
5. *Ramphastos ariel (Ariel toucan)* – птица из породице тукана, насељава суптропске и тропске пределе Мексика, Средње и Јужне Америке.
6. *Achalinus jinggangensis (Zong's odd-scaled snake)*/ Зонгова непарна змија, ендемска је врста на планинама Јинганг у Кини.

ВИЗУЕЛИЗАЦИЈА ЖИВОТИЊСКОГ ТЕЛА У ПОЉУ САВРЕМЕНОГ УМЕТНИЧКОГ ИЗРАЖАВАЊА

Док са једне стране научне студије животиња представљају изненађујуће комплексну појаву, о животињском телу се може говорити из различитих уметничких контекста (сл. 6). Од пећинских цртежа из Алтамире и Ласкоа, скулптура и маске коришћених у сакралне сврхе, преко представљања антропоморфних створења у божанском дискурсу, употребних предмета попут вазе са октоподом из Минојске уметности, елемената флоре и фауне присутних у зидном сликарству палата на Криту и Кнососу, средњовековних бестијаријума, пластичне и вајане декорације готичких катедрала, првих природњачких енциклопедија у доба просветитељства, до радова савремене уметничке праксе Деми-

Слика 8

јена Хирста (Damien Steven Hirst) и постављања животиња у нове контексте и изражајне форме – тело животиња је најчесталији симболички наратив кроз историју уметничких пракси. Вековима мучено и експлоатисано као храна, фетиш, радна снага, друштво, објекат од уметничке вредности, научни узорак, чак и војно оружје, животињско тело указује на чињеницу да оно „није само тихи објекат.” У предренесансним радовима, како С. Питер Данс (S. Peter Dance) запажа:

„Опсервација птица, инсеката и других створења мешају се са змајевима, грифонима, хидрама, једнорозима и другим монструозним фрагментима имагинације зато што су једнако стварни или једнако фантастични.”¹¹

Док је у средњем веку представљање надреалних и фантастичних бића било уобичајено, доласком просветитељства и природњачких научних дисциплина, једноставност или стилизованост, чак и имагинарна комплексност се подређују минуциозном цртежу заснованом на непосредној опсервацији у природи. Најпре илустрације из природњачких књига објављених током 18. и 19. века, а касније и друге илустроване публикације зоологије и ботанике, представљају прави систематски приступ цртежу телесног поткрепљеног научном матрицом. Буфорова (Georges-Louis Leclerc, count de Buffon) „Природњачка историја” (*Histoire naturelle*) са илустрацијама дескриптивно-наративног карактера сучељава науку са симболичким. Лишавајући тело симболике, он се описује споља, детаљном структуром. У време када је Буфон започео своје изучавање, укључујући биљке, животиње и минерале, природњаци су већ постигли велики део посла раскривши пут од митолошких и фантастичних презентација животиња које воде порекло од средњовековних бестијаријума и светих списа, тада се рађа нови, систематичнији начин погледа на дивљи свет употпуњен научном матрицом. Буфон себе сматра ближим Аристотелу (Αριστοτέλης) него свом савременику Линеу (Carl von Linné), поготово методолошки, у смислу у којем су обојица промишљали животиње кроз људе као стартну позицију, што је други симболички ниво на који се указује овим радом.

¹¹ J. B. Landes, Paula Young Lee, Paul Youngquist, *Gorgeous Beasts: Animal Bodies in Historical Perspective*, Penn State Press, 2012, 231,24

БИОТОП/СТАНИШТЕ У НЕСТАНКУ/ТРАНСПАРЕНТНА АРХИТЕКТУРА

Конструкцијском цртежу објекта придата је иста важност као и мапи јер су оба приступа човекова креација – оруђе којим промишља и мења простор у којем се налази (сл. 7). Визуелна представа дијалектике простора станишта је била од великог значаја, с тога је кућа приказана као изоловани систем без темеља, који је у процесу изградње или разградње. Мотив куће је простор (ентеријер) у простору (карта/мапа) за којим се трага (али и простор освојен од стране човека). Ово мноштво визуелних простора омогућило је паралеле између геометријског и аморфног графизма. Од посебног значаја је наизменична игра конструкције и деконструкције посредством архитектуре, симболике кућа која говори о дуалној природи дома као истовременом терету и уточишту. Транспарентне фолије и пластика на којима су одштампани модели кућа пружили су утисак неочекиване лакоће архитектонског, зачудан утисак невидљивих целина у којима долази до сучељавања метафизичких и емпиријских простора слободе. Транспарентни модели кућа, у ликовном смислу, омогућавају вишестрану перцепцију. Читава представа подсећа на онеирични *tableau vivant*¹², позоришну сцену која добија атмосферу заустављеног времена. Илустрација постаје поље режираних сцена где се између модернистичке естетике, фрагментације и тела које гради колико простор, толико и светлост са пар маркираних визуелних елемената: (монохроматска гама, архитектура и тело животиња) ствара мешавина блиска духу надреализма, док се једини хроматски детаљи рада – црвене силуете крећу неометано по простору (сл. 8).

ПРАВЦИ БУДУЋЕГ РАЗВОЈА ПРЕДСТАВЉЕНОГ ПРОЈЕКТА

У визуелизацији сазнања промена форме картографске силуете зависи од избора угрожене врсте и ареала који јој пропада, на тај начин се генеришу нове информације у процес настанка форме човека. Уколико би се пратио процес деградације или напретка популације датог таксона у одређеном временском периоду могле би се пратити и осцилације у форми измереног земљишта, што би директно утицало на постепени нестанак или раст мапиране силуете. На тај начин се варијабилност ареала конципира и као дидактичка пракса, као едукативни алат, где се егзактним научним податком гради ликовна форма. Креатор или посматрач у исто време даје ново значење измереном фрагменту земљишта – научни податак се полифонира – постаје ликовни елемент – сегмент наративне целине. (Одабир ареала са собом доноси нова знања о врсти која га настанује, њеном латинском називу, фамилији, физичким карактеристикама које је издвајају, навикама, особинама, степену угрожености).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Кетрин Хармон (Katharine Harmon) запажа: „Као уметничка дела, карте су селективне у томе шта заступају и позивају на разлике између колективног знања и индивидуалног искуства.”¹³ Данашња концептуална и експериментална картографија постаје лично искуство. Употреба карте као медијума комуникације је указала на бескрајне могућности креативног изражавања у пољу савремене уметности. Развијена као просторна илустрација која делује попут интерактивног медија, где се посредством

12 (plural: *tableaux vivants*)/ француски израз за „живе слике” најчешће скраћено назван *tableau*. Термин се појављује у сликарству, фотографији и филму да значи групу брижљиво намештених представа и људи сличних позоришној представи.

13 К. Harmon, G. Clemans, *The Map as Art: Contemporary Artists Explore Cartography*, Princeton Architectural Press, 2009

избора материјала и преклапања простора посматрач нагони на активну вишестрану перцепцију, и управо се у том сусрету посматраног и посматрача огледа настанак дела Савремене уметничке праксе, илустрација излази у сусрет гледаоцу, и при том сусрету оживљава, постаје непосредно искуство активног читања визуелних информација расутих у простору, она се не посматра, она се истражује. Ова склоност ка мноштву и центрифугалном, као супротност јединственом и кохерентном огледа се и у теорији Отвореног дела (*Opera aperta*). Отворено дело отвара варљиве границе једнообразности, успостављајући епистамолошке метафоре међу наизглед недодирљивим подручјима, стварајући нову дијалектику између дела и интерпретатора. Сам принцип „процеса” је такав да се динамика спољашњости одмах одражава на карактер дела и то неповратно, јер:

„Уметничко дело може да дели простор живог и да заузме све нивое, од микрокосмоса до макрокосмоса. Оно може да буде једва видљиво, по речима Дишана, да се сведе на поступак/траг или да се мери димензијама пејзажа, односно да досегне космичке димензије.”¹⁴ – отварање форме дела.

ИЛУСТРАЦИЈЕ

- 1: Површине ареала угроженог и крајње угроженог таксона, примери IUCN мапа и њихово уобличавање, дигитална илустрација (извор: van Swaay, C., Wynhoff, I., Verovnik, R., Wiemers, M., López Munguira, M., Maes, D., Sasic, M., Verstraal, T., Warren, M. & Settele, J. 2010. *Pseudochazara cingovskii*. The IUCN Red List of Threatened Species 2010: e.T160595A5373226. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/5373226>
Choudhury, B.C. et al. 2007. *Gavialis gangeticus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2007: e.T8966A12939997. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/12939997>
IUCN SSC Amphibian Specialist Group. 2017. *Phyllobates terribilis*. The IUCN Red List of Threatened Species 2017: e.T55264A85887889. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/85887889>
BirdLife International. 2016. *Ramphastos ariel*. The IUCN Red List of Threatened Species 2016: e.T22726233A94915441. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/94915441>
Wang, Y., Lau, M. & Zhou, Z. 2014. *Achalinus jinggangensis*. The IUCN Red List of Threatened Species 2014: e.T176325A1438907. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/1438907>
Mortimer, J.A & Donnelly, M. (IUCN SSC Marine Turtle Specialist Group). 2008. *Eretmochelys imbricata*. The IUCN Red List of Threatened Species 2008: e.T8005A12881238. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/12881238>
Areas of endangered and critically endangered taxa, examples of IUCN maps and their shaping, digital illustration (source: van Swaay, C., Wynhoff, I., Verovnik, R., Wiemers, M., López Munguira, M., Maes, D., Sasic, M., Verstraal, T., Warren, M. & Settele, J. 2010. *Pseudochazara cingovskii*. The IUCN Red List of Threatened Species 2010: e.T160595A5373226. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/5373226>
Choudhury, B.C. et al. 2007. *Gavialis gangeticus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2007: e.T8966A12939997. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/12939997>
IUCN SSC Amphibian Specialist Group. 2017. *Phyllobates terribilis*. The IUCN Red List of Threatened Species 2017: e.T55264A85887889. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/85887889>
BirdLife International. 2016. *Ramphastos ariel*. The IUCN Red List of Threatened Species 2016: e.T22726233A94915441. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/94915441>
Wang, Y., Lau, M. & Zhou, Z. 2014. *Achalinus jinggangensis*. The IUCN Red List of Threatened Species 2014: e.T176325A1438907. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/1438907>
Mortimer, J.A & Donnelly, M. (IUCN SSC Marine Turtle Specialist Group). 2008. *Eretmochelys imbricata*. The IUCN Red List of Threatened Species 2008: e.T8005A12881238. <https://www.iucnredlist.org/species/pdf/12881238>)
- 2: Приказ мапа у простору и њихово постављање, комбинована техника, детаљ
Display of maps in space and their placement, combined technique, detail

- 3: 1. Анри Лерој (Henry Le Roy), Графике са приказима птица и ситних животиња (Prints showing birds and small animals), 1630–1640, графика, 18.5×9.5cm, (Valérie Sueur-Hermel, Rémi Mathis, *Animal: A beastly compendium*, Bloomsbury Academic, 2017, 168, str 66, сл.33) 2. Поворка угрожених врста, дигитална илустрација, 45×180cm
1. Henry Le Roy, Prints showing birds and small animals, 1630–1640, graphics, 18.5×9.5cm, (Valérie Sueur-Hermel, Rémi Mathis, *Animal: A beastly compendium*, Bloomsbury Academic, 2017, 168, p. 66, fig.33) 2. Procession of endangered species, digital illustration, 45×180cm
- 4: Поворка угрожених врста, дигитална илустрација, 45×180cm, са мапираним ареалима
Procession of endangered species, digital illustration, 45×180cm, with mapped areas
- 5: Просторни приказ фигурације угрожених врста са ареалима, комбинована техника, 25×35cm
Spatial representation of the figuration of endangered species with habitats, combined technique, 25×35cm
- 6: Просторни приказ фигурације угрожених врста, комбинована техника, 25×35cm, детаљ
Spatial representation of the figuration of endangered species, combined technique, 25×35cm, detail
- 7: Скице и моделација архитектуре, рапидограф на папиру, приватно власништво
Sketches and modeling of architecture, rapidograph on paper, private property
- 8: Угрожене врсте/Мапе прогнаних картографа, приказ просторне илустрације, комбинована техника
Endangered species / Maps of exiled cartographers, presentation of spatial illustration, combined technique

ЛИТЕРАТУРА

- Arden, Pol. *Kontekstualna umetnost*, Novi Sad, 2007, 150
- Christian Jacob, *The Sovereign Map: Theoretical Approaches in Cartography Throughout History*, University of Chicago Press, 2006, 417 <https://goo.gl/rtsYMu> 8.2.2020.
- Fuko, Mišel, *Druga mesta*, prir. P. Milenković/ D. Marinković, Novi Sad, 2005, 11–36
- Joan B. Landes, Paula Young Lee, Paul Youngquist, *Gorgeous Beasts: Animal Bodies in Historical Perspective*, Penn State Press, 2012, 231
- Katharine Harmon, Gayle Clemans, *The Map as Art: Contemporary Artists Explore Cartography*, Princeton Architectural Press, 2009, 255 <https://goo.gl/6NNNVG> 8.2.2020.
- Leo Bagrow, *History of Cartography*, 2010, 312 <https://goo.gl/FYZMp8> 8.2.2020.
- Nedeljković, Slobodan/Miodrag, *Grafičko oblikovanje i pismo*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2006
- Norman J. W. Thrower, *Maps and Civilization: Cartography in Culture and Society*, Third Edition, University of Chicago Press, 2008, 362 <https://goo.gl/LH3PPd> 8.2.2020.
- Obrist, Hans Ulrich, *Mapping it Out: An Alternative Atlas of Contemporary Cartographies*, Thames & Hudson, 2014, 239
- Valérie Sueur-Hermel, Rémi Mathis, *Animal: A beastly compendium*, Bloomsbury Academic, 2017, 168

ДОДАТНИ ИЗВОРИ

The IUCN *Red List of Threatened Species*: <https://www.iucnredlist.org/>

СКРАЋЕНИЦЕ

- МУЗП (IUCN) – Међународна унија за заштиту природе (International Union for Conservation of Nature)
- The IUCN Red List – Црвена листа угрожених животиња
- EN – угрожени таксон (endangered)
- CR – крајње угрожени таксон (critically endangered)
- Ex – таксон ишчезао у природи (extinct in the Wild)

Summary: Cartographic vocabulary is one of the universal languages highly adaptable to many domains of visual communication. A map changes the way of visual presentation of places improving their readability and visibility. In spite of conventions embedded in symbols, this language can be understood in many ways, and contemporary visual practices open up a wide field of approach for experimental cartography. First of all, maps are considered as a mix of science, technique and art, they talk about the perception of the world in which they originate. The focus of this paper is the analysis of visual utopias and dystopias, places of spatial location and relocation through cartography, architecture and animals. In this sense, an empirical place gets its abstract representation, building a new visual reality in the domain of contemporary illustration, where it is allowed to get out of the usual format. The established framework is based on the following relations: location / relocation, body / space, organic / inorganic, mapping / demapping, through the presentation of the bodies of endangered animal species located in the cartographic matrix. Of particular importance is the interchangeable game of construction and deconstruction through the architecture, a symbolism of houses represents the dual nature of the habitat as a burden and sanctuary, which then experiences a transformation from the utilitarian to the cult space on the map. Observing an animal body as a field of inscription, the work visually describes altered social circumstances, disturbance of biodiversity framed by the IUCN Red List of Threatened Species, using authentically measured fragments of earth. Selected species in the research project are: *Gavialis gangeticus* (Gharial), *Pseudochazara cingovskii* (Macedonian grayling), *Phyllobates terribilis* (Golden poison frog), *Eretmochelys imbricata* (Hawksbill turtle), *Ramphastos ariel* (Ariel toucan), *Achalinus jinggangensis* (Zong's odd-scaled snake).

Keywords: cartography, dialectics of space, IUCN, taxonomy, illustration